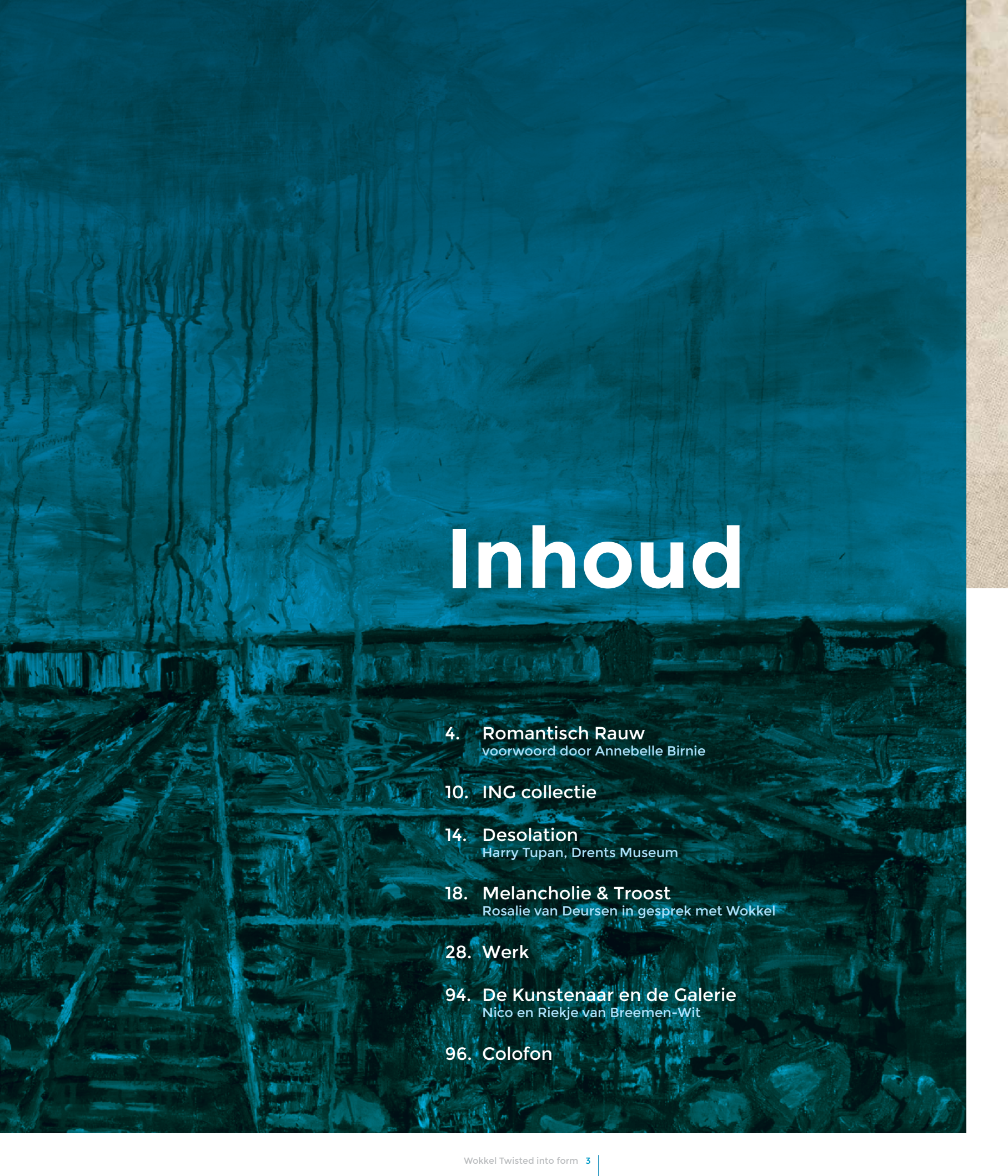

Wokkel

TWISTED
INTO
FORM

Inhoud

- 4. **Romantisch Rauw**
voorwoord door Annebelle Birnie
- 10. **INC collectie**
- 14. **Desolation**
Harry Tupan, Drents Museum
- 18. **Melancholie & Troost**
Rosalie van Deursen in gesprek met Wokkel
- 28. **Werk**
- 94. **De Kunstenaar en de Galerie**
Nico en Riekje van Breemen-Wit
- 96. **Colofon**

Voorwoord

Annabelle Birnie

Rom Rauw

In 2004 breng ik voor het eerst een bezoek aan het atelier van Wokkel, op aanraden van Pim de Hart met wie Wokkel in 1998 aan de Minerva Academie in Groningen afstudeerde. De reden van het bezoek is een zoektocht naar figuratieve schilders die minimaal vijf jaar geleden aan deze academie zijn afgestudeerd. Wokkel deelt op dat moment een atelier in Groningen. Het staat volgestapeld met zijn werk. Zijn ateliergenoot heeft stripachtige werken aan een waslijn door de koude, lekkende, afgetrapte ruimte gehangen. Maar mijn oog valt direct op de robuuste, grote schilderijen die her en der nonchalant zijn neergezet. De duistere doeken van Wokkel zijn gemaakt met vele lagen, veelal donkere, olieverf. Sommige werken zijn nog nat, andere zo goed als droog - hoewel slechts aan de oppervlakte van de dikke verflagen. De doeken plakken aan elkaar en maken bij het lostrekken een krakend geluid. Het zijn onheilspellende donkere Scandinavische boslandschappen van enorm formaat, gecreëerd door het opbrengen van pasteuze lagen verf.

antisch

W

Het blijkt meteen dat het snelgroeïende oeuvre van Wokkel haar eigen beeldtaal heeft; het is sterk en consequent. Wokkel heeft zijn ware, eigen vorm vastgehouden. Zijn werk beschouwend is zijn ontwikkeling geen zoektocht naar zijn eigen schildertalent maar een bevestiging van zijn innerlijke kracht. Wokkel lijkt hiermee geboren te zijn en ogenschijnlijk gaat het schilderen hem gemakkelijk af.

Landschappen

De landschappelijke bossen van Wokkel verbeelden de zwaarte van het bestaan, de melancholie en het unheimische. Het is alsof Kafka met de eenzaamheid van zijn bestaan en het zwarte duistere van zijn wereld in één klap tot leven wordt geroepen. In deze wereld is geen plaats voor de mens, die hem alleen in de dood kan beleven. De eenzaamheid die een onoverkomelijke verlatenheid is. Wokkel brengt het gedachtengoed van Kafka op een excellente manier in beeld. Midden in de bossen van Wokkel speelt zich iets af dat je niet kunt zien, vastpakken, laat staan begrijpen. Het overweldigende natuurgeweld overvalt je en wordt daarmee de verbeelding van alle geweld.

En tegelijkertijd ervaar je een romantische schoonheid. De schoonheid van de natuur van onze omgeving en van het landschap in het bijzonder. Je ruikt de naaldbomen, voelt het mos en ziet de zonnestralen door het naaldendak neerdalen als gouden pijlen die de honing aanwijzen. Het is er stil en vredig. Zoals in bijvoorbeeld het werk *Bosmos* uit 2005 dat Wokkel maakte naar aanleiding van een bezoek aan Noorwegen.

Vergeleken met het werk van Wokkel steken de realistisch figuratieve werken van het Noordelijk Realisme soms wat braaf af. Zijn werk sluit eerder aan bij het rauwe expressionisme van schilders zoals Anselm Kiefer en Armando. Kiefer behoort tot een van de grootse inspiratiebronnen die Wokkel zelf benoemt. Daar waar Kiefer's onheilspellende verbeelding en zijn hang naar de donkere kant van de cultuur tot uitdrukking komen in zijn werk, heeft Wokkel ondanks de materiële gelijkenis de historische lading van de specifieke locaties niet tot onderwerp van zijn schilderijen gekozen. De werken van Wokkel vormen een onderwerp op zichzelf en spreken rechtstreeks de emotie en het onbewuste associatieve brein van de toeschouwer aan. De betekenis en grootsheid van het onderwerp

Romantic, Raw

Searching for figurative painters who had graduated from the Minerva Academy in Groningen at least five years earlier, I visited the studio of Wokkel for the first time in 2004. I went on the recommendation of Pim de Hart, who like Wokkel had graduated in 1998. At that time, Wokkel was sharing a studio in Groningen. Stacked against the walls, his work occupied most of the space. His fellow painter had hung catoonish works on a clothesline across the cold, leaky, dilapidated room. But my eye was drawn directly to Wokkel's robust, large paintings, casually placed here and there. His portentous canvases were covered with many layers of often-dark oil paint. Some were still wet, others almost dry, at least the surface of the thick layers of paint. Some canvases produced a cracking sound when pulled apart. I saw enormous landscapes of dark, ominous Scandinavian forests, made up of layers of impasto paint.

It was immediately clear that this rapidly growing oeuvre had its own visual language; it is strong and consistent. And Wokkel has stuck to his own, true form. Reflecting on his work, it becomes clear that he is not searching for his painterly talent, but for a confirmation of his inner strength. Wokkel's talent seems to be inborn; apparently painting comes easily to him.

Landscapes

Wokkel's scenic forests portray life's gravity, its melancholy and uncanniness. It is as if Kafka's existential loneliness and the darkness of his world are suddenly brought to life. The world, inhospitable to humans, which can only bring him death, loneliness and insurmountable desolation. Wokkel acutely portrays Kafka's ideas. Embedded in the forests of Wokkel takes something away that you can not see, grasp, let alone understand. The overwhelming force of nature hits you and becomes a representation of all violence. And at the same time you experience its romantic beauty; the beauty of our natural environment and of the landscape in particular. In *Bosmos* (2005), which Wokkel made following a visit to Norway, you smell the pine trees, feel the moss and see the sunbeams penetrating the needle canopy, like golden arrows pointing to honey. It is quiet and peaceful.

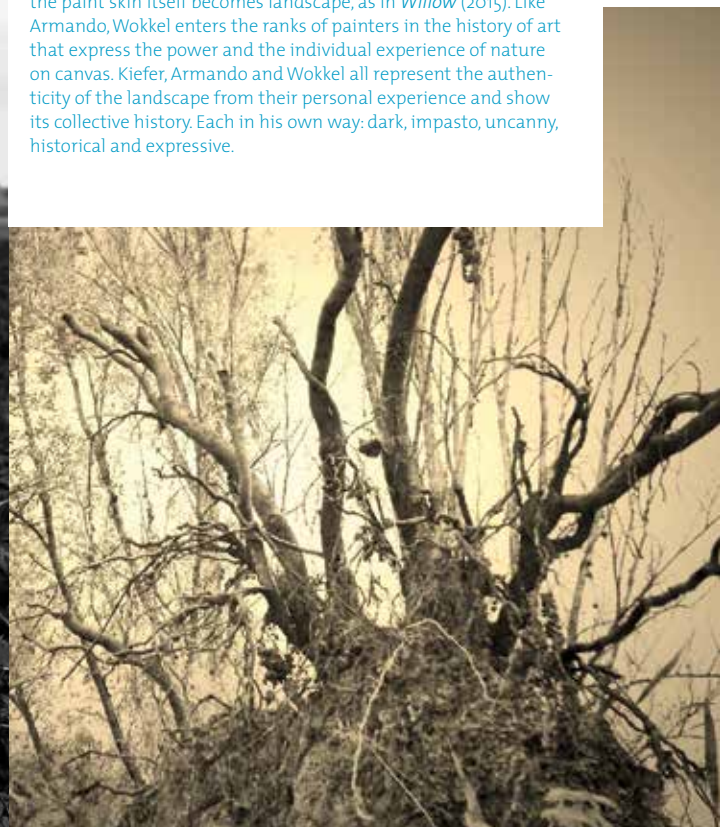
liggen in het werk zelf besloten. De energie van de werken van Wokkel is vergelijkbaar met het neo-expressionisme van de Neue Wilden zoals Georg Baselitz en Jörg Immendorf. De brutaliteit van zijn grootse schildergebaren, waarmee hij zich afzet tegen de heersende schoonheidsnormen, zorgt voor een beleving van bevrijding en verlossing van een keurslijf dat veel anderen zichzelf opleggen.

Onmiddellijk dringt zich een tweede vergelijking op. De Schuldige Landschappen van hand van de in Duitsland woonachtige Nederlandse kunstenaar Armando vormen eveneens een bron van inspiratie voor Wokkel. In veel gevallen is het landschap een plek des onheils, een crime scene. Oorlogen en misdaden hebben aan de rand van of in bossen en in de weiden plaatsgevonden. Gevangen- en strafkampen, concentratie- en vernietigingskampen, zoals bijvoorbeeld het Drentse Kamp Westerbork, bevonden zich aan de rand van bossen en waren zo onttrokken aan het oog van de buitenwereld. Daar ziet de natuur zwijgend toe, is het landschap onverschillig, onwrikbaar en onverstoort. Alsof er niets aan de hand is groeit en bloeit de natuur gewoon door. In het werk van Armando zijn de landschappen schuldig bevonden aan de gruweldaden die er hebben plaatsgevonden en ze zijn nog altijd stille getuigen van deze geschiedenis. Zonder letterlijk de oorlog te verbeelden, worden de landschappen zo dragers van het onderwerp. De werken van Wokkel zijn in deze lijn te plaatsen. Door zijn intensieve verblijf in de natuur wil Wokkel zijn persoonlijke en authentieke ervaring van het landschap verbeelden. Net als bij Armando laadt hij het landschap geladen met zijn individuele beleving en een collectieve ervaring. Door hun grote formaat en hun zwart-grijs-witte toon kan de toeschouwer zich volledig in het werk begeven; hij wordt er letterlijk door gegrepen, of het landschap zich nu in Drenthe of Groningen bevindt, of in Scandinavië of Nieuw-Zeeland.

Door Wokkel's expressieve verfbebruik en zijn intuïtief aangestuurde schilderen verwordt de verfhuid, en soms ook de lijst als onderdeel van het werk, zelf tot landschap. Zoals in het werk *Willow* uit 2015. Net als Armando staat Wokkel hiermee in de kunsthistorische lijn van schilders die de kracht en de individuele beleving van de natuur op het doek weergeven. Kiefer, Armando en Wokkel; ze laten door hun weergave van het landschap de authenticiteit, persoonlijke beleving en de collectieve historie van het landschap zien. Ieder op zijn eigen manier; duister, pasteus, unheimisch, historisch en expressief.

Compared to Wokkel's work, the realistic figurative work of the Northern Realists seems complacent and pale. His work is more closely related to the raw expressionism of painters like Anselm Kiefer and Armando. Wokkel himself calls Kiefer one of his great sources of inspiration. Where Kiefer's paintings express his ominous imaginings and his penchant for the darker side of the culture, Wokkel's work, despite physical resemblances, usually does not address the historical charge of the locations he depicts. His works constitute a subject in itself and speak directly to emotions and unconscious associations in the mind of the viewer. The meaning and grandeur of the subject lie in the work itself. The energy of Wokkel's works is comparable with that of the neo-expressionistic Neue Wilden such as Georg Baselitz and Jörg Immendorf. The brutality of his sweeping painterly gestures, and with this his rebellion against the prevailing beauty standards, bring an experience of liberation and redemption from many a self-imposed straitjacket.

Directly a second comparison arises. The Guilty Landscapes by the Berlin-based Dutch artist Armando are also a source of inspiration for Wokkel. In many cases, the landscape reflects evil, is a crime scene. Wars and crimes have taken place in and on the edges of forests and meadows. Prison and work camps, concentration and death camps, such as Camp Westerbork in Drenthe, were located on the edge of forests, concealed from the outside world. Nature is a silent observer, the landscape is indifferent, and both are impassive, only concerned with themselves. Regardless of what goes on, nature continues to grow and flourish. Armando's landscapes are considered guilty of the atrocities that took place there, and they remain silent witnesses of this history. Rather than a literal depiction of war, the landscapes are the bearers of the subject in Armando's work. The works of Wokkel can be placed in this category. Following his immersion in nature Wokkel wants to express his personal and authentic experience of the landscape. Like Armando, Wokkel charges his canvases with his individual impressions and collective experiences of a landscape. Their large size and black-grey-white tones allow the viewer to set foot in the works and to literally be gripped by them, whether they are scenes of Drenthe or Groningen, Scandinavia or New Zealand. Through his expressive use of paint and intuitive strokes, the paint skin itself becomes landscape, as in *Willow* (2015). Like Armando, Wokkel enters the ranks of painters in the history of art that express the power and the individual experience of nature on canvas. Kiefer, Armando and Wokkel all represent the authenticity of the landscape from their personal experience and show its collective history. Each in his own way: dark, impasto, uncanny, historical and expressive.

‘Kiefer, Armando en Wokkel; ze laten door hun weergave van het landschap de authenticiteit, persoonlijke beleving en de collectieve historie van het landschap zien’

Gebouwen

In de traditie van de negentiende-eeuwse romantische landschapsschilders zoals de familie Koekoek schildert Wokkel, naast zijn landschappen, verlaten gebouwen, oude betonnen kolossen en ruïnes. Hij beschouwt hen als stille getuigen van een vergane cultuur. Tijdens verschillende reizen naar het Oostblok, naar Hongarije en Tsjechië, schildert hij de schoonheid van hun verval. Zoals in *Signs* uit 2011, waar een teloorgegangene fabriek in het middelpunt staat. De desolate gebouwen hebben eenzelfde melancholisch, duister, eenzaam, romantisch rauw karakter als de landschappen van Wokkel. De mosachtige overwoekeringen en het afgebrokkelde stucwerk zorgen eveneens voor een unheimische sfeer. Ze maken de gebouwen kwetsbaar, en van ongelooflijke schoonheid. Maar in tegenstelling tot de landschappen zijn de gebouwen nooit schuldig, maar altijd geduldige slachtoffers. In deze werken duiken soms silhouetten van mensen op als de daders; de vervreemders van de natuur. De rol en de invloed van de mens, die door middel van architectuur ingrijpt in de natuur, is slechts tijdelijk. De natuur geeft, en neemt op haar beurt een gebouw in verval weer tot zich. De natuur toont steeds opnieuw haar indrukwekkende veerkracht door het terugvorderen van het terrein op de mens. Dit zien we ook in de serie werken over Kartonfabriek de Toekomst of in een werk zoals *Winter Tears* uit 2013.

Groningen

In zijn nieuwe atelier in de provincie Groningen schildert Wokkel verder aan zijn oeuvre. De landschappen van het Groningse achterland zijn even desolaat, vervreemdend en interessant als onderwerp voor zijn werk. De verschillende aardbevingen en de toenemende verstedelijking zorgen er wellicht in de toekomst voor dat er ook in Groningen steeds meer vervallen en verlaten gebouwen in het landschap te vinden zijn. Met zijn pasteuze toets, expressief materiaalgebruik en de toevoeging van meer teer en carboleum is er veel schoonheid te verbeelden in het noorden. Het blijft spannend om te volgen op welke wijze Wokkel zijn schilder-identiteit verder ontwikkelt en sterke en verhalende schilderijen blijft maken.

Annabelle Birnie
Februari 2016

Drs. Annabelle Birnie (1968) is directeur van het Drents Museum. Na haar opleiding aan o.a. de RU Utrecht, behaalde ze haar ISO-certificaat als Taxateur Moderne en Hedendaagse kunst. Ze werkte bij veilinghuis Sotheby's en van 2003 tot 2012 als directeur ING Corporate Sponsoring, Art Management & Events. Birnie is lid van de RvT van Leeuwarden Culturele Hoofdstad 2018, bestuurslid van de Wackers Academie, de Museumvereniging en de Stichting Museumkaart. Ze neemt zitting in commissies bij Pan Amsterdam, Art Breda en het Amsterdam Fonds voor de Kunst.

Buildings

In the tradition of nineteenth-century romantic landscape painters, such as the Koekoek family, Wokkel also depicts abandoned buildings, old concrete colossi and ruins. He views them as silent witnesses to a bygone culture. During several trips to Eastern Europe, to Hungary and the Czech Republic, he painted the beauty of their decline. One example is *Signs* (2011) the focal point of which is a defunct factory building. The desolate buildings resonate with the same melancholic, dark, lonely, romantic and raw character as his landscapes. Mossy overgrowths and the deteriorated glory generate an eerie atmosphere, rendering the building vulnerable, and of unimaginable beauty. In contrast to his landscapes these buildings bear no guilt, but are always patient victims. In these works human silhouettes sometimes appear as the perpetrators, alienators of nature. The role and influence of humans, intervening in nature through architecture, is only temporary. Nature gives, and in turn reappropriates a building as it decays. Time and again nature shows her impressive resilience by taking the site back from humans, as in the series of works about the *Kartonfabriek de Toekomst* or in *Winter Tears* (2013).

Groningen

In his new studio just outside the city of Groningen, Wokkel continues to expand his oeuvre. The landscapes of the Groningen countryside are also desolate, alienating and interesting subjects. The province's earthquakes and increasing urbanization may bring more dilapidated and abandoned buildings in the future. He will certainly be able to portray much beauty there with his impasto touch, expressive use of material and the use of more coal-tar. We will follow Wokkel with interest as his career as a painter develops and as he continues to produce strong and narrative paintings.

Annabelle Birnie
February 2016

Drs. Annabelle Birnie (1968) is director of the Drents Museum. After attending, among others, the University of Utrecht, she obtained her certification as ISO Appraiser Modern and Contemporary Art. She worked at Sotheby's and from 2003 to 2012 as Director of ING Corporate Sponsoring, Art Management & Events. Birnie is a member of the Supervisory Board of Leeuwarden, Capital of Culture 2018, board member of the Wackers Academy, the Museum Association and the Museum Foundation. She also sits on committees at Pan Amsterdam, Breda Art and the Amsterdam Fund for the Arts.

Berken

Oil on Canvas | 144 x 190 cm | 1999
ING Collection

Meer (Lake or More)

Oil on Canvas | 180 x 150 cm | 2006
ING Collection

Kijker (Spectator)

Oil on canvas | 180 x 150 cm | 2005
ING Collection

Alone

Oil on Canvas | 144 x 170 cm | 2000
ING Collection

De Overnachting

Oil on Canvas | 151 x 137 cm | 2001
ING Collection

Balkonnetjes

Oil on Canvas | 100 x 75 cm | 2001
ING Collection

Drieluik Wageningen (Wageningen triptych)

Oil on Canvas | 3 x 80 x 60 cm | 2009

Oslo I

Oil on Canvas | 145 x 185 cm | 2001

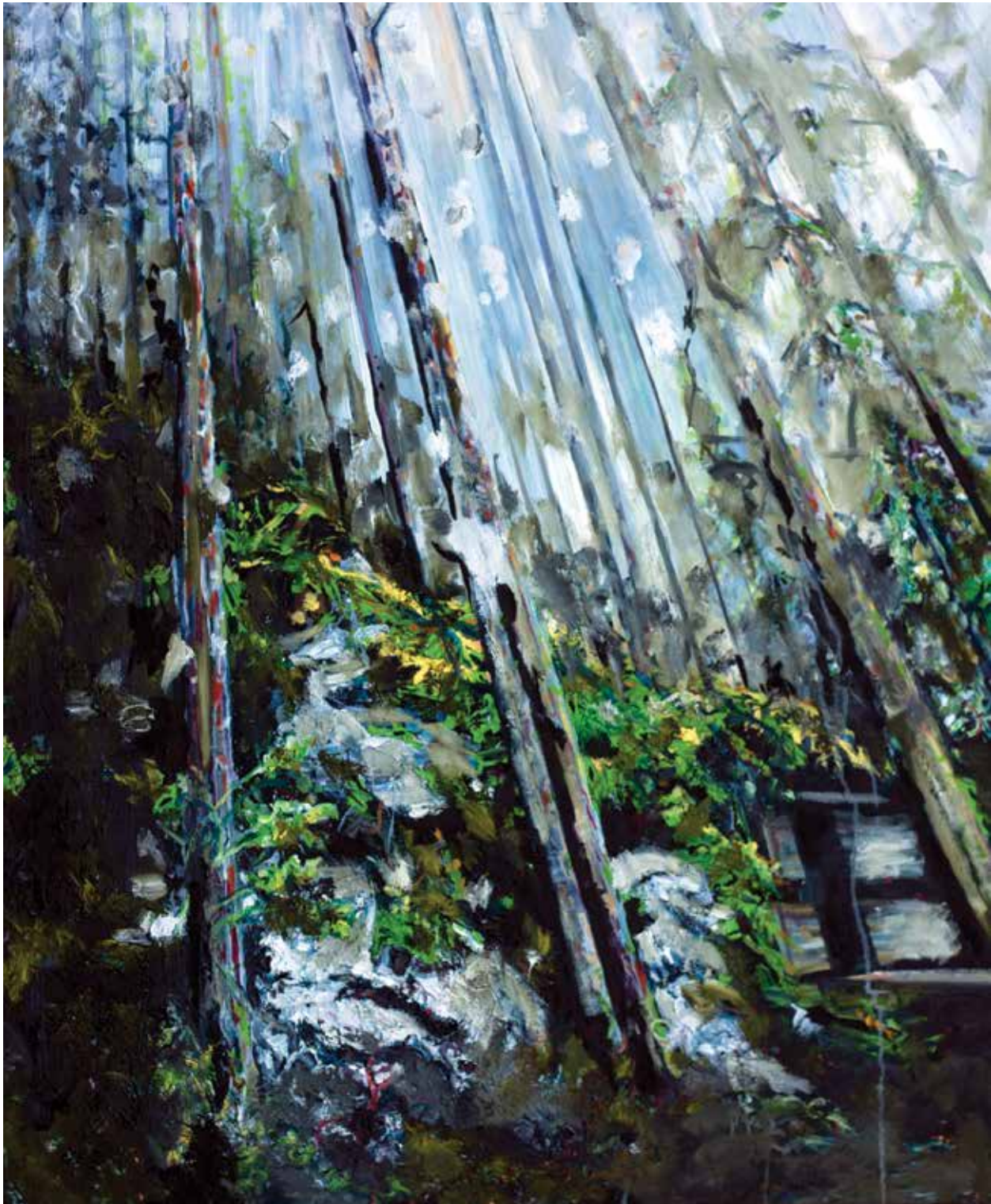
Oslo by Night

Oil on Canvas | 145 x 185 cm | 2001

Beside The Waterfall

Oil on Canvas | 149 x 195 cm | 2000

Darwin Loves You
120 x 100 cm | Oil on Canvas | 2015

Colofon / Credits

Uitgave

WBOOKS, Zwolle
info@wbooks.com
www.wbooks.com

Medewerkers aan deze publicatie / Contributors to this publication:

Drs. Annabelle Birnie,
Drs. Harry Tupan,
Drs. Rosalie van Deursen,
Nico en Riekje van Breemen-Wit

Vertaling / translation:

Sara van Otterloo-Butler, English Language Editing

Vormgeving / design:

Menno Schreuder

Fotografie / photo credits:

Storage: Robert van der Molen

Artist collection: Wokkel

ING collection: Tom Haartsen Ouderkerk a/d Amstel

Drents Museum: JAV Studio's in Assen

Galerie Wit: Joy DeKok

© 2016 WBOOKS

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten met betrekking tot de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden. Van werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij een CISAC-organisatie is het auteursrecht geregeld met Pictoright te Amsterdam.

© c/o Pictoright Amsterdam 2016.

ISBN 978 94 625 8153 1

NUR 646

**Deze uitgave werd gerealiseerd mede dankzij de genereuze steun van /
generous support for this publication has been provided by:**

A honorable mention to:

Michiel van Deursen
Maarten Beucker
Fam. Kok

Deze publicatie is tot stand gekomen zonder de steun van welk fonds dan ook.

Met dank aan:

Laura Koops, Menno Schreuder, Henk van der Wal, Annabelle Birnie,
Harry Tupan, Rosalie van Deursen, Aldine Reinink, Michiel van Deursen,
Nico en Riekje van Breemen-Wit, Barbara van Breemen, Caroline Vos,
Sanne Ten Brink, www.voordekunst.nl, alle donateurs die met hun
steun deze publicatie mogelijk hebben gemaakt.